

613.84:355.354(437)

NIEKTORÉ POZNATKY O OTÁZKE FAJČENIA U ČESKOSLOVENSKÉHO VOJENSKÉHO LETECTVA

Mjr. MUDr. Karol TURČEK

Psychofyzologické a psychiatrické oddelenie Ústavu leteckého zdravotníctva v Prahe
(náčelník: plk. MUDr. Jaroslav Tůma, CSc.)

V posledných rokoch sme sa zaoberali problematikou úzu, resp. abúzu alkoholu vojenskými letcami (Turček, K. 1983 a). Pri tej príležitosti sme zisťovali aj ich fajčiarske zvyklosti. Niektoré zistenia, ako aj účinky fajčenia na organizmus, ktoré nás zaujímajú vo vzťahu k leteckej profesii, sme už tiež publikovali (Turček, K. 1983 b). V tejto práci chceme rozobrať niektoré ďalšie otázky týkajúce sa fajčenia vojenskými letcami vôbec a potom fajčenia vo vzťahu k požívaniu alkoholických nápojov.

Tu spracované výsledky vychádzajú z prieskumu, ktorý prebehol v r. 1982 u 6 leteckých útvarov. Súbor tvorí 184 vojenských letcov,

priemerný vek bol 39 rokov. Z toho do 30 rokov bolo 63 osôb, 31—40ročných bolo 38, 41 až 50ročných 56 osôb a 27 osôb bolo starších ako 50 rokov. Výber osôb do súboru bol takmer náhodný (prieskumu sa zúčastnili letci, ktorí u skúmaného útvaru nemali práve naliehavé služobné zamestnanie). Údaje boli získané formou anonymne vyplňovaných dotazníkov.

A.

Pípla (1975) zistil pri vyšetrení 600 dôstojníkov vševojskovej služby, že 55,25 % z nich fajčí. Jeho nálezy konfrontovali so svojimi výsledkami Botka a kol. (1980). Vyšetrením vojenských a civilných letcov došli k týmto záverom: 63,6 % vojenských a 38,14 % civil-

ných letcov fajčí. Bližšia analýza súboru vojenských letcov ukázala, že fajčí 57,5 % nadzvukových pilotov, 71,0 % podzvukových pilotov a 61,5 % ostatných vojenských letcov; u civilných letcov — fajčí 38,8 % pilotov a 39,1 % ostatných príslušníkov lietajúceho personálu. Uvední autori uzatvárajú, že vysoko významne častejšie fajčia vojenský podzvukový piloti oproti civilným pilotom i oproti vojenským nadzvukovým pilotom ($p < 0,01$), a ďalej — vojenský letci významne viac fajčia ako vojaci vševojškovej služby ($p < 0,01$).

Podobný celkový výsledok získal aj Jung (1977), keď skúmaním súboru 1000 pilotov vojenského letectva NSR našiel 62 % fajčiarov.

Naše výsledky

V tabuľke 1 vidno, že príslušníci dvoch mladších vekových skupín sú častejšie fajčiarmi než starší letci. Zvlášť to vidno vo vekovej skupine 31—40ročných. Rozdiely nie sú však štatisticky významné.

tované práce zisťovali fajčiarske zvyklosti v rámci výskumu rizikových faktorov ICHS, zatiaľčo v našom súbore boli tieto údaje zbehrané súčasne s delikátnejšími otázkami o konzumácii alkoholu.

Ďalej sa zaoberáme fajčením z hľadiska možnosti vplyvu na pracovný (letecký) výkon. V minulej práci sme uviedli zistenie, že počas letovej smeny fajčí celkove 42,93 % respondentov.

Tab. 3

Priemerné množstvo vyfajčených cigariet počas letovej smeny (podľa druhu leteckej činnosti, na 1 fajčiara)

Dopravní letci	Vrtuľníkoví letci	Nadzvukoví piloti	Celkove
7,6	6,6	7,8	7,5

Vidíme, že fajčiari — letci rôznych typov fajčia približne rovnaké množstvo cigariet počas letovej smeny. Aj keď zo všeobecne zdravot-

Tab. 1

Percento fajčiarov v jednotlivých vekových skupinách rozdelení do tried podľa spotreby cigariet

	N	Do 10 cigariet/denne	Do 20 cigariet/denne	Nad 20 cigariet/denne	Σ
Do 30 rokov	63	33,33	17,46	—	50,79
31 — 40 rokov	38	18,42	26,31	10,53	55,26
41 — 50 rokov	56	21,43	21,43	1,78	44,64
Nad 50 rokov	27	11,11	—	3,70	14,81
Celkove	184	23,37	17,93	3,26	44,56

Tab. 2

Percento fajčiarov podľa druhu leteckej činnosti a spotreby cigariet

	N	Do 10 cigariet/denne	Do 20 cigariet/denne	Nad 20 cigariet/denne	Σ
Dopravní letci	74	18,92	22,97	5,4	47,3
Vrtuľníkoví letci	38	28,95	10,53	2,63	42,1
Nadzvukoví letci	72	25,0	16,6	1,39	43,05

Letci dopravných typov fajčia (štatisticky nevýznamne) častejšie vyššie množstvá cigariet ako letci lietajúci na vrtuľníkoch i ako piloti nadzvukových typov. Celkove je však vo všetkých troch skupinách vyrovnaný počet fajčiarov.

Pri porovnaní našich výsledkov s uvedenými literárnymi údajmi zisťujeme, že v našom súbore nachádzame štatisticky významne menej fajčiarov ako Botka a spol. (1980) i ako Jung (1977), (v oboch prípadoch na hladine $p < 0,05$). Domnievame sa, že rozdielnosť výsledkov je spôsobená skutočnosťou, že obe ci-

nického hľadiska nemôžeme súhlasiť, resp. ospravedlňovať fajčenie vôbec, konkrétne tu u letcov lietajúcich na dopravných typoch a vrtuľníkoch, za rozhodne nežiadúce považujeme fajčenie počas letovej smeny u pilotov nadzvukových typov. Dôvody — vplyv fajčenia na organizmus a jeho výkon (vplyv na vegetatívny systém, zrak, ovplyvnenie výškovej odolnosti a metabolizmu — sme už tiež popísali inde (Turček, K. 1983 b).

B.

V literatúre je viac údajov o vzťahu fajčenia a abúzu alkoholu. Napr. Angst a spol. (1970)

vyšetrením 366 brancov našli 57 % fajčiari a zdôrazňujú, že fajčiari oveľa viac pijú alkoholické nápoje ako nefajčiari ($p < 0,001$). Podobne aj Cartwright a spol. (1978) tvrdia, že kto pravidelne pije, tiež silne fajčí. Úzky vzťah pitia a fajčenia udáva aj Káčeríková (1977).

Walton (1972) zistil, že v skúmanom súbore 130 alkoholikov bolo 126 fajčiari, v súbore 100 nealkoholikov len 62 fajčiari. Pri skúmaní vzťahu silného, slabého fajčenia a nefajčiarstva zistil, že v súbore 130 alkoholikov bolo 123 silných fajčiari a 7 slabých fajčiari, resp. nefajčiari; medzi 100 nealkoholikmi bolo 46 silných fajčiari a 54 slabých fajčiari, resp. nefajčiari. Citovaný autor nachádza štatisticky významný počet alkoholikov — fajčiari ($p < 0,05$), ale aj významný počet silných fajčiari — alkoholikov ($p < 0,01$). Priemerný vek, kedy začali fajčiť príslušníci skúmaného súboru, je 14 rokov, v kontrolnom súbore 19 rokov.

Biener (1976) zistil vyšetrovaním 376 16—18-ročných učňov, že fajčí 26 % z nich. Prvé skúsenosti s alkoholom získali fajčiari priemerne vo veku 8,8 roku, nefajčiari vo veku 10,5 roku. Navyše, 12 % fajčiari malo skúsenosti s omamnými látkami, v skupine nefajčiari nik.

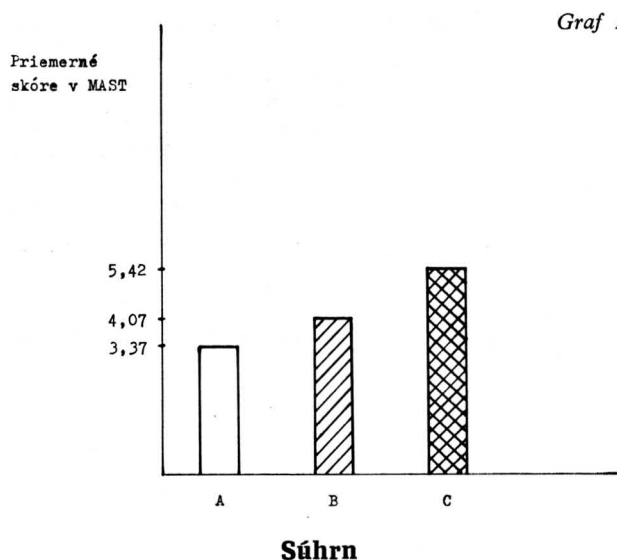
Kvapilík (1979) získal údaje pomocou anonymného dotazníka od 994 vysokoškolákov (640 študentov a 354 študentiek ČVUT). Uvažuje, že u vysokoškolákov udávajúcich časté pitie alkoholických nápojov sa zisťuje aj častejšie a silnejšie fajčenie a častejšia a väčšia konzumácia čiernej kávy.

Maletzky a Klotter (1974) vyšetrovaním 57 hospitalizovaných alkoholikov a 50 nehospitalizovaných kontrolných osôb zistili, že alkoholici fajčia signifikantne viac než nealkoholici. Našli tiež vysoko pozitívnu koreláciu medzi množstvom vypitého alkoholu a počtom vyfajčených cigariet.

S uvedenými literárnymi prameňami porovnáваме nálezy v nami skúmanom súbore úzko vybranej populačnej skupiny letcov. Vychádzali sme z našich predchádzajúcich prác s použitím dotazníka MAST v modifikácii podľa Miššíka a Stempelovej (1977). Ako mieru konzumácie alkoholických nápojov, resp. konzumačných zvyklostí, sme tu použili skóre v MAST. Výsledky dokumentujeme na grafe 1.

Stĺpec A tvoria nefajčiari, stĺpec B respondenti fajčiari do 10 cigariet denne a stĺpec C respondenti fajčiari 10—20 cigariet denne.

V našom súbore sme nezistili štatisticky významný vzťah medzi mierou fajčenia a pitia alkoholických nápojov. Pripomínáme však, že v našom súbore boli nachádzané nižšie dávky konzumovaného alkoholu než vo výskumoch iných autorov. Je to dané zrejme špecifitou súboru, ale tiež problematikou spolupráce pri prieskume z nej vyplývajúcej. Napriek tomu sa domnievame, že nami zistený trend vzťahu kvantitý konzumácie alkoholu a fajčenia nás oprávňuje súhlasiť s citovanými autormi.

Práca naväzuje na už publikované výsledky prieskumu konzumácie alkoholu vojenskými letcami. V tomto článku predkladáme zistenia týkajúce sa fajčenia.

Zdôrazňuje sa, že mladší letci v nami skúmanom súbore sú častejšie fajčiarimi než starší. Kriticky hodnotíme fajčenie počas letovej smeny, pričom s ohľadom na špecifické profesionálne záťaž za zvlášť nežiaduce považujeme fajčenie u nadzvukových pilotov.

Ďalej sme skúmali vzťah konzumácie alkoholu (tu reprezentovaný skóre v dotazníku MAST) a miery fajčenia. V nami skúmanom súbore nebola zistená štatisticky významná závislosť medzi vyššou konzumáciou alkoholu a silnejším fajčením, čo vysvetľujeme špecifitou súboru a metodickými problémami s tým spojenými.

Literatúra

1. ANGST, J. - DITTRICH, A. - KRÜGER, M. A.: Beziehungen zwischen Rauchen und Persönlichkeit bei Stellungspflichtigen der Schweizer Armee. Z. präv. Med., 15, 1970, č. 2, s. 97—105.
2. BIENER, K.: Gekoppelter Alkohol- und Tabakkonsum jugendlicher. Z. Allgemeinmed., 52, 1976, č. 10, s. 512 až 515.
3. BOTKA, K. - DVOŘÁK, A. - HORÁČEK, V.: Problematika ischemické choroby srdeční a možnosti její prevence v československém letectvu. [Závěrečná zpráva.] Praha, Ústav leteckého zdravotnictví 1980.
4. CARTWRIGHT, A. et al.: Lancet, 1959. Citované podľa: Vértés, L.: Az alkoholfogyasztás és a dohányzás. Alkohológia, 9, 1978, č. 2, s. 81—84.
5. JUNG, K.: Incidence of Coronary Risk Factors in Pilots of the Bundeswehr. Agard Conference Proceedings on Clinical Causes for Grounding. London 1977.
6. KÁČERÍKOVÁ, A.: Prvé stretnutie s cigaretou. Protialk. Obzor, 12, 1977, č. 1, s. 33—35.
7. KVAPILÍK, J.: K problematice pití alkoholických nápojů, kouření a dalších negativních jevů v životoprávě vysokoškoláků. Protialk. Obzor, 14, 1979, č. 3, s. 139—146.
8. MALETZKY, B. - KLOTTER, J.: Smoking and Alcoholism. Amer. J. Psychiat., 131, 1974, 44, s. 445—447.
9. MIŠŠÍK, T. - STEPELOVÁ, J.: Informatívna včasná

- diagnostika problémového pitia screeningovým testom. Protialk. Obzor, 12, 1977, č. 4, s. 193—200.
10. PÍPLA, B.: Prevence ischemické choroby srdeční v ČSLA. Voj. zdrav. Listy, 44, 1975, č. 1, s. 25—27.
11. TURČEK, K.: Prieskum konzumácie alkoholu u vojenských letcov. Protialk. Obzor, 18, 1983, č. 4, s. 193 až 201. [a]
12. TURČEK, K.: K problematike nežiadúcich návykov u vojenských letcov. Protialk. Obzor, 18, 1983, č. 5, s. 273—279. [b]
13. WALTON, R. G.: Smoking and Alcoholism: A Brief Report. Amer. J. Psychiat., 128, 1972, s. 1455—1456.
- Kľúčové slová: Letci; Fajčenie; Abúzus alkoholu; Dotazník MAST.
-